

SKUTEČNÁ CENA NAŠICH BOT

Cesta do hlubin dodavatelského řetězce
tří světových obuvnických značek

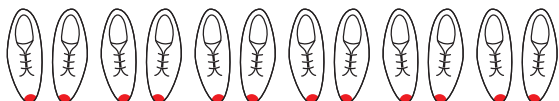
OBUJ SE
DO TOHO

Tato zpráva přináší informace o produkčních a dodavatelských řetězcích tří významných světových obuvnických značek: Tod's, Prada a Geox. Odhaluje neustále se

PRADA GEOX

měnící schémata globální produkce. Mobilita globálního kapitálu ve spojení se strategiemi outsourcingu dala vzniknout prostředí, které dokáže produkty dokonale přizpůsobit potřebám a finančním možnostem spotřebitelů a spotřebitelek, ale zároveň tím klesá úroveň pracovních podmínek a mezd. Skvělým příkladem této globální dynamiky je obuvnický průmysl, v rámci něhož bylo za rok 2015 vyrobeno 23 miliard párů bot¹, a to jak levná obuv z kategorie fast fashion, tak i to nejluxusnější zboží. Je to jedna z možností, jakými si značky zajišťují přístup na různorodé trhy.

> 23 miliard párů bot vyrobeno v roce 2015

Z nedávného výzkumu projektu Change Your Shoes / Obuj se do toho, který proběhl současně v Itálii, Číně, východní Evropě, Indii a Indonésii², vyplynulo, že výroba obuvi, náročná na lidskou práci, je výrazně ovlivňována tlakem na krátké dodací lhůty a nízké ceny. Důsledkem jsou špatné životní a pracovní podmínky milionů dělníků a dělnic bez ohledu na to, kde výroba probíhá. Tento negativní trend se projevuje nejen v Asii, ale také v Evropě, kam se produkce opět začíná částečně přesouvat. Na problémy s tím spojené upozorňuje zpráva s názvem „Skutečná cena našich bot“, kterou v rámci projektu Change Your Shoes / Obuj se do toho vydaly italské organizace Centro Nuovo Modello di Sviluppo a Fair.

Přesun výroby zpět do zemí, odkud se v minulosti přestěhovala do Asie (a dalších „nízkonákladových“ oblastí), se označuje termínem reshoring. Proces reshoringu nejvíce ovlivňuje státy východní Evropy, v nichž jsou mzdy někdy ještě nižší než v asijských zemích. Zvýšená produktivita společně s politikou mzdové zdrženlivosti, větší flexibilitou pracovní síly, jednodušším systémem propouštění a oslabenou pozicí zaměstnanců a zaměstnankyň v souvislosti s pracovněprávními vztahy znamenají, že je Evropa pro producenty opět atraktivní. Pracovní síla s dlouhou výrobní tradicí zajišťuje prvek kvality, na který luxusní značky poukazují, aby dodaly svým výrobkům na exkluzivitu. Označení *Vyrobena v Itálii* nebo *Vyrobena v EU* vždy zaručovalo kvalitu zpracování a určité standardy. Nicméně v současnosti bývají boty v Itálii či v EU často pouze navrženy, ale vyrobeny jsou v zoufalých podmínkách špatně placenými dělníky například v Srbsku, Albánii, Barmě či Indonésii, případně výroba probíhá prostřednictvím italských subdodavatelů, kteří vyplácejí mzdy hluboko pod úroveň důstojné mzdy. V čem pak spočívá přidaná hodnota nálepky *Vyrobena v EU* nebo *Vyrobena v Itálii*?

„Pro nadnárodní společnosti není podstatné, kde je produkt opravdu vyráběn. Důležité je pouze to, aby disponovaly produkčními řetězci, které jejich návrhy vyrobí, a aby označily tyto výrobky logem Prada nebo Tod's.“

(z rozhovoru se zaměstnancem luxusní obuvnické značky)

¹ The World Footwear Yearbook, 2016.

² Výzkumné zprávy najdete na www.nazemi.cz. Viz <http://www.nazemi.cz/cs/dokumenty/pracovni-podminky>.

PRODUKČNÍ ŘETĚZCE LUXUSNÍ OBUVI

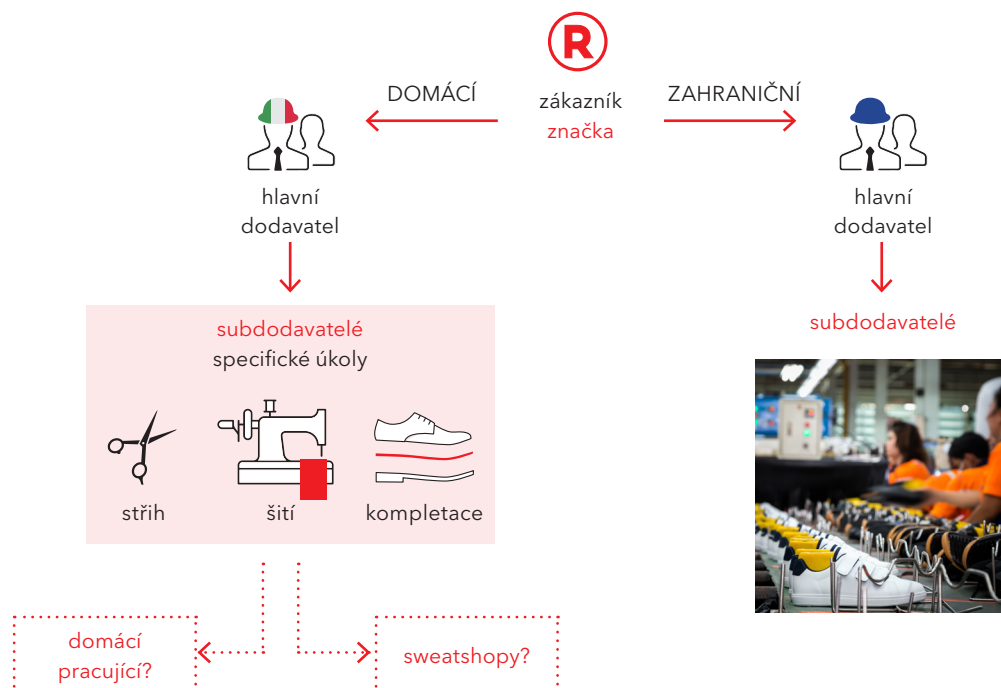
Produkce každého páru bot vždy začíná vytvořením modelu, poté následuje výroba svršků bot³ a na konec se boty sešijí. V případě tří značek, na něž jsme se zaměřili, vznikají návrhy vždy v rámci značky samotné, zatímco boty buď vyrábí sama značka ve svých provozech, nebo výroba probíhá prostřednictvím subdodavatelů. Oba způsoby se někdy také kombinují.

Kompletně interní produkční řetězec je poměrně vzácný a někdy se využívá z důvodu zachování kvality či kvůli nižším nákladům. Příkladem interního řetězce je značka Tod's, která určité luxusní řady vyrábí ve vlastních provozech. Podobně také značka Geox vyrábí boty nižší a střední kvality ve vlastní srbské továrně, ačkoli představují pouze 3 % z celosvětové produkce této značky.

Často se využívá **kompletně externí produkční řetězec**, který vyžaduje zapojení externích dodavatelských továren, jež zajišťují celou výrobu. Ačkoli kompletně externí produkční řetězec formálně zahrnuje dodavatelskou smlouvu pouze s jednou firmou, ve skutečnosti systém tvoří mnoho různých subjektů. Společnost udržující vztahy se značkou se označuje za „hlavního dodavatele“, ostatní jsou „subdodavatelé“.⁴

Všichni hlavní dodavatelé značky Geox sídlí v zahraničí, převážně v Asii, ovšem někteří také ve východní Evropě. Firma Tod's využívá především italské dodavatele, konkrétně z regionů Marche, Abruzzo a Apulie. Pro výrobu bot, které se prodávají pod značkou Hogan Rebel, má firma Tod's také hlavní dodavatele v Rumunsku. Značka Prada do roku 2015 spolupracovala s čínskou skupinou Stella International Holding vlastníci obuvnické továrny v Číně, Vietnamu, Indonésii a Bangladéši. Vzhledem k setrvalému poklesu konkurenceschopnosti postihujícímu některé části Asie spočívá aktuální strategie značky Prada v přesunu výroby zpět do Itálie a zemí východní Evropy, zvláště do Rumunska, Srbska, Bosny a Hercegoviny nebo také do Turecka.

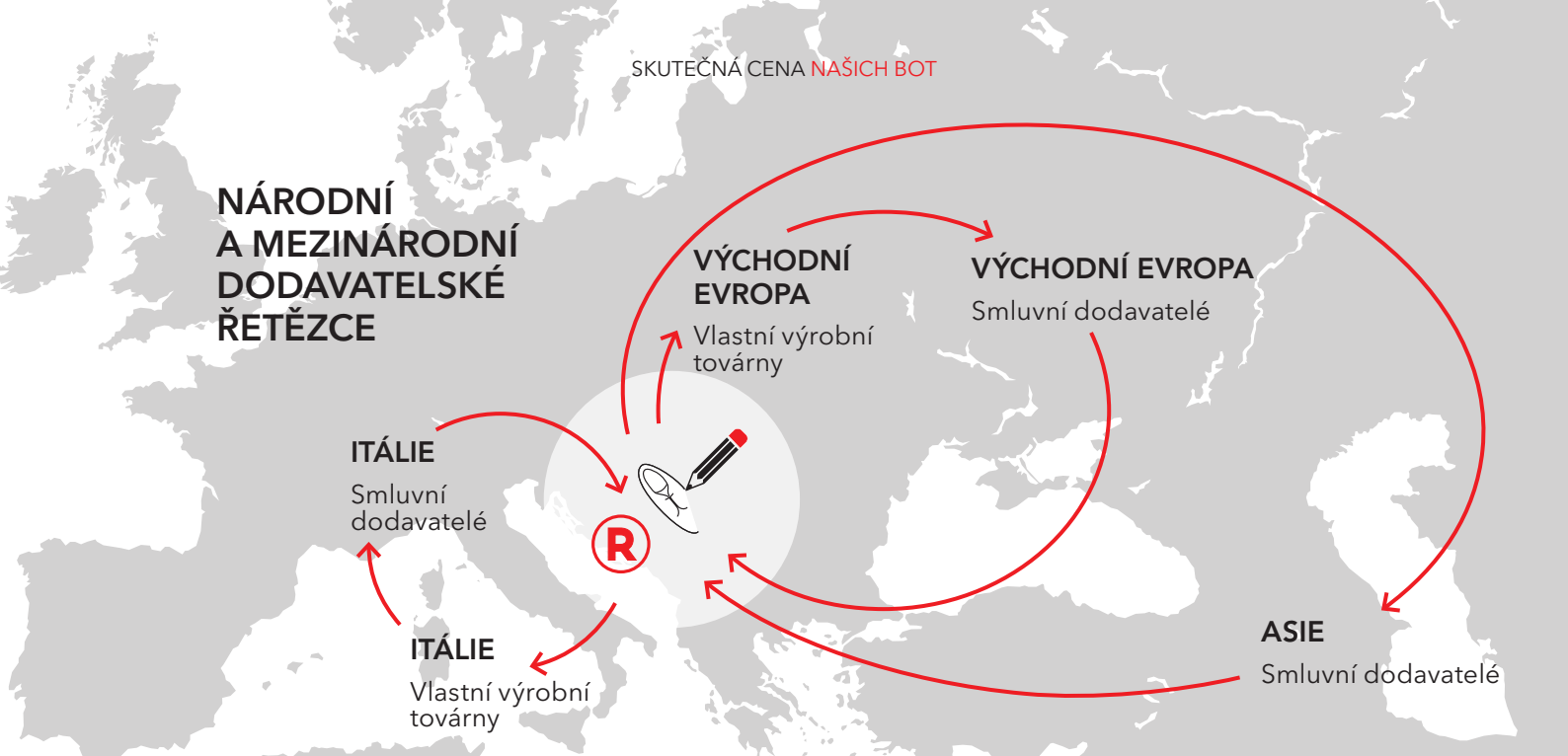
KOMPLETNĚ EXTERNÍ ŘETĚZEC

³ Svršek je označení vrchní části boty.

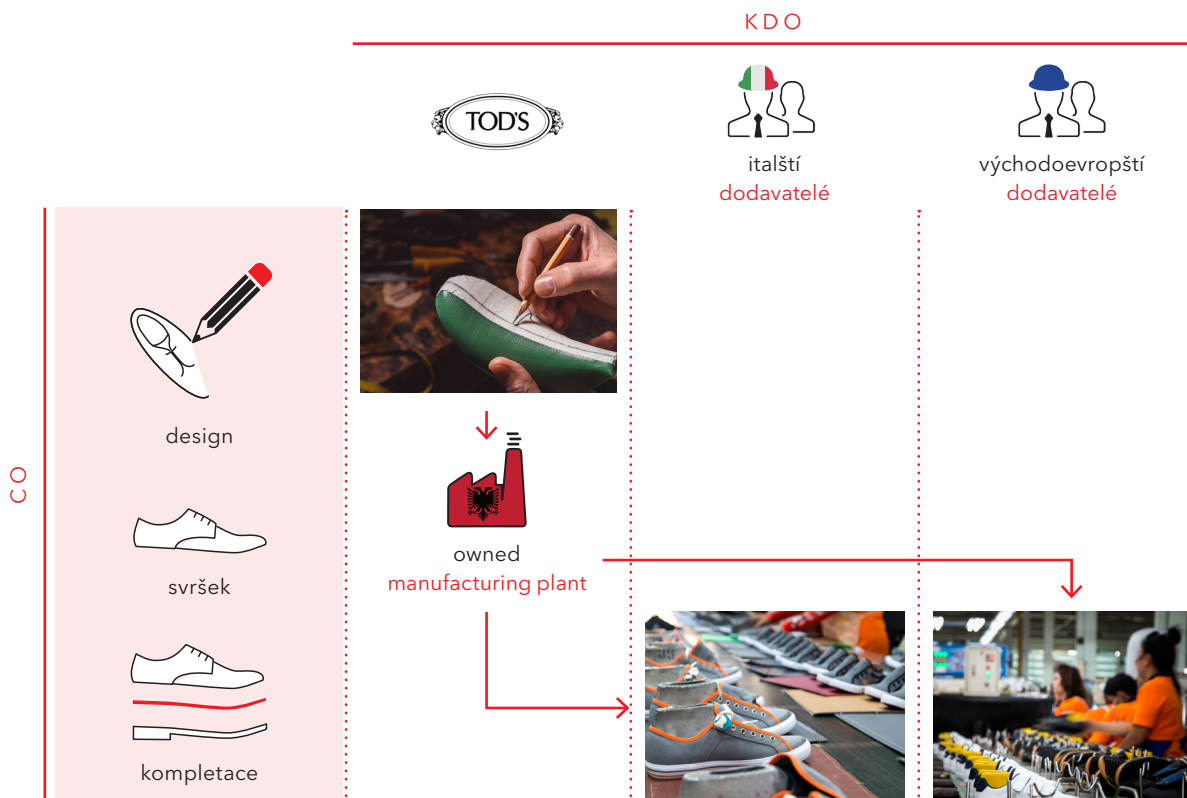
⁴ Podle italského zákona č. 192 z 18. června 1998 musejí mít dodavatelé, kteří mají v úmyslu využívat subdodavatele, svolení svých klientů.

NÁRODNÍ A MEZINÁRODNÍ DODAVATELSKÉ ŘETĚZCE

Obvyklý je také **smíšený obuvnický produkční řetězec**. V tomto typu řetězce probíhají určité fáze výroby v továrnách, jež vlastní přímo daná značka/skupina, a další fáze naopak zajišťují externí dodavatelé obuvnické továrny. Značka Tod's například u luxusních typů obuvi upřednostňuje zadávání výroby svršků dalším firmám a následné sešití bot ve vlastních závodech. Cenově dostupnější boty, které se prodávají pod značkou Hogan Rebel, mají svršky vyrobené v albánském závodě vlastněném skupinou Tod's, dokončují se ovšem u italských subdodavatelů na pobřeží Jaderského moře.

SMÍŠENÝ PRODUKČNÍ ŘETĚZEC V PŘÍPADĚ OBUVI ZNAČKY HOGAN

CENY A NEROVNOSTI

Trh s luxusním zbožím typicky vykazuje rostoucí nepoměr mezi cenou zboží a jeho skutečnou hodnotou. Vzniklý zisk není spravedlivě distribuován mezi všechny, kteří se na něm svou činností podílejí, a je do velké míry pohlcen pouze dvěma články produkčního řetězce: distribucí a značkou samotnou. Obojí tvoří dohromady přibližně 60 % finální ceny výrobku. Tento mechanismus uvádí do chodu vzeštnou spirálu, v níž kdokoli, kdo má ve svých rukou majetek a moc, nakonec získá ještě větší majetek a moc díky tomu, že posiluje marketing a vstupuje na nové trhy. Získává tak větší kontrolu nad dodavateli, kteří kritizují nízké ceny a minimální dodací lhůty.

Značky svým dodavatelům také platí podle toho, v jaké lokalitě působí. Podle právníka Eugenia Romana nabízela například značka Tod's v jihoitalském regionu Salento „sazby nejméně o 25 % nižší, než nabízela za stejnou práci výrobcům obuvi v oblasti Marche“.⁵ Podle Romana z toho vyplývá, že „základem nerovnosti v zacházení bylo konkrétní obchodní rozhodnutí značky Tod's obhajované při různých příležitostech vedoucími manažery, kteří prohlašovali, že v této geografické oblasti společnosti využívají takzvanou *salentskou pružnost*“.⁶

„Částky, které platí firma Tod's za jednotlivé pracovní úkony, nedokážou pokrýt náklady. Tudíž se společnosti, které pro Tod's ručně sešívají svršky bot (práce je až v příliš mnoha případech vykonávána nepravdělně v domácnostech a pouze ženami), pohybují ve sféře neformální ekonomiky. Firmy vyplácejí 0,70 až 0,90 eur za jeden pár. Za 12 hodin si dělnice vydělají 7 až 9 eur.“⁷

majitel společnosti
Keope

V souvislosti s nízkými cenami podepsala v roce 2013 Italská federace dodavatelů s odborovým svazem CISAL dohodu, která ve výsledku působí hlavně újmu, jelikož stanovuje základní mzdu nekvalifikovaných dělníků na 710 eur měsíčně. Po odečtení sociálního pojištění a daňových odvodů (v průměru 20 %) zbývá čistá mzda necelých 600 eur měsíčně. Tato částka se podle Italského statistického institutu (ISTAT) nachází pod absolutní hranicí chudoby pro všechny italské regiony (včetně Salenta) a pro všechny rodiny nehladě na počet jejich členů.⁸

toskánské odbory

Několik dodavatelů, kteří spolupracovali se značkou Tod's, zbankrotovalo. Odbory navíc uvádějí, že „mnoho luxusních značek má tendenci zneužívat ekonomickou krizi k tomu, aby donutily malé schopné firmy přijímat zakázky za nejnižší možné ceny, čímž do budoucna ohrožují jejich samotnou existenci“. Těmito slovy komentovaly v červnu 2014 odborové organizace Filctem Cgil and Uiltec Uil (provincie Pistoia) uzavření továrny Calzaturificio Parlanti, která byla subdodavatelem značky Prada.⁹

PRÁCE NA ČERNO A NELEGÁLNÍ DÍLNY

Ačkoli velké značky uzavírají dodavatelské smlouvy pouze s několika společnostmi, ve skutečnosti je počet zapojených firem mnohem vyšší, a to kvůli subdodavatelské praxi, kdy se na některé práce najímají další menší firmy. Mezi důvody, jež přispívají ke vzniku tohoto jevu, patří velmi krátké dodací

5 Předvolání k soudu ze dne 31. května 2013, autorem je advokát Eugenio Romano.

6 Salento je část regionu Apulie v jižní Itálii, kdysi vzkvétající centrum obuvnického průmyslu. V současnosti ho charakterizuje vysoká nezaměstnanost. Pracovní síla proto citlivě reaguje na vnější tlaky a je v tomto smyslu také „pružnější“.

7 (Marilù Mastrogiorganni, „Keope: ecco il sistema Tod's in Salento. Nero su bianco. Tra lacrime e sangue“, online deník Il tacco d'Italia, 12. listopadu 2013).

8 Viz <http://www.istat.it/it/prodotti/contenuti-interattivi/calcolatori/soglia-di-poverta>.

9 Il Tirreno, 7. června 2014, „Chiude il Calzaturificio Parlanti, 38 licenziamenti“.

lhůty a extrémně nízké ceny. Čím níže se v produkčním řetězci pohybujeme, tím nižší jsou ceny. Firmy na každém stupni chtějí generovat zisk, a proto si berou část z ceny dohodnuté s klientem. Zdá se, že vítězně z této situace vycházejí jednak značky, které jsou v pozici, kdy určují ceny, a pak místní čínské dílny, jejichž počet ve všech italských výrobních odvětvích, včetně obuvnického průmyslu, stále narůstá. Odhaduje se, že jen v regionu Marche se nachází 800 takových dílen.¹⁰

majitel společnosti
v regionu Marche

„Zatímco v minulosti mohli majitelé podniků při velkém objemu zakázek nebo za účelem snížení nákladů pouze zaměstnat domácí pracovníky a pracovníce, nyní mají možností více. Mohou nadále využívat domácí práci, a to za nižší ceny konkurujících Rumunsku, Tunisku nebo Číně, dále se mohou obrátit na čínské firmy působící v daném regionu, které vyrábějí oproti zbytku trhu nejméně o 50 % levněji, nebo se uchýlit k offshoringu, tedy přesunu výrobních aktivit do zahraničí.“¹¹

Podle svědectví, která jsme získali během našeho šetření, nezakládají nelegální dílny pouze čínské subjekty ani zde nejsou zaměstnaní výhradně čínští pracovníci. Například v italském regionu Marche úřady odhalily sweatshopy, v nichž bylo nelegálně zaměstnáno 23 zahraničních dělníků, včetně pákistánských dělníků vyrábějících podešve.¹² Do roku 2010 jistá přepravní společnost, s níž firma Geox uzavřela smlouvu na přepravu zboží, zaměstnávala ve skladech Geoxu nelegálně migranty. Tito dělníci se naštěstí pod vedením odborového svazu ADL (Associazione Diritti dei Lavoratori) začali organizovat a situace se zlepšila.

V létě 2016 ale jiní dělníci, zaměstnaní v srbské továrně, kterou výhradně vlastní právě Geox, upozornili na špatný stav bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, slovní obtěžování, odpírání pracovních smluv a na další případy porušování pracovních práv.¹³ V lednu 2016 otevřela firma Geox továrnu ve městě Vranje a využila přitom prostředky z nevratné finanční podpory ve výši přes 11 milionů eur, které poskytla srbská vláda. Výměnou za tento grant se firma Geox zavázala najmout 1250 zaměstnanců a vyplácet jim mzdu o 20 % vyšší, než je úroveň minimální mzdy. Ovšem ještě v prosinci 2016 si dělníci stěžovali, že druhý z těchto závazků firma Geox neplní. Částečně se podařilo situaci zlepšit díky některým dělníkům a dělnicím, kteří otevřeně sdíleli své zkušenosti se srbskými médii, lobbingu zástupců Change Your Shoes a činnosti odborových organizací. Seznam nezbytných opatření, která by vedla k další nápravě, je ovšem stále dost dlouhý.

Prvním krokem k jakékoli změně je veřejně upozornit na problém. Během výzkumu ke zprávě „Skutečná cena našich bot“ jsme ale neustále naráželi na strach ozvat se nahlas. Obzvlášť obtížné bylo najít dělníky nebo dodavatele ochotné poskytnout nám rozhovor. Ve všech případech bylo podmínkou zachování anonymity. Oficiálním důvodem pro zachování anonymity byl závazek mlčenlivosti zahrnutý ve smlouvách, skrývala se za ním ale obava ze ztráty zaměstnání nebo vypovězení smlouvy s některou z velkých značek.

DOPORUČENÍ A NÁVRHY

Náš výzkum dodavatelského řetězce tří velkých obuvnických značek nám nabízí obrázek o tom, jak daleko je toto odvětví na cestě k respektování základních lidských a pracovních práv dělníků a dělnic v obuvnickém průmyslu, nehledě na to, v jaké zemi se nacházejí a pracují. Existence globálních produkčních řetězců vede k urychlení „závodu ke dnu“ a často také k rozsáhlému porušování práv zaměstnanců. Obzvlášť to platí v oblastech, kde chybí veřejný dohled nad dodavatelskými řetězci, jejichž fungování nadále zůstává netransparentní, a k porušování práv tak dochází mimo zraky spotřebitelů. K zajištění toho, aby firmy převzaly odpovědnost za svou činnost v souladu s národním prá-

¹⁰ Fondazione Censis, „Analisi sul fenomeno del lavoro irregolare e sommerso nell'ambito territoriale della regione Marche“, 2006.

¹¹ Fondazione Censis, viz výše.

¹² „23 lavoratori in nero nei laboratori cinesi e pakistani“, civitanolive.it, 18. března 2011.

¹³ Radoman Iric, „Cipele u pelenama“, Vranjske Novine, 14. července 2016.

vem, mezinárodními úmluvami a Obecnými zásadami OSN pro oblast byznysu a lidských práv je nezbytné, aby aktivní roli sehráli informovaní evropští občané a spotřebitelé, nezávislá média a mezinárodní solidární sítě.

Obzvláště žádáme značky, včetně značek Tod's, Geox a Prada, stejně jako maloobchodní společnosti, aby zaručily:

1. Respektování zákonných požadavků bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a svobodu sdružování v rámci celého dodavatelského řetězce.
2. Vyplácení důstojné mzdy v celém dodavatelském řetězci.

Požadavek důstojné mzdy:

1. Je třeba zajistit mzdy odpovídající národní kolektivní smlouvě, pokud byla uzavřena.
2. Prvním a neodkladným krokem k omezení extrémně nízkých mezd je v zemích východní Evropy navýšení mezd alespoň na úroveň 60 % průměrné národní mzdy.¹⁴
3. Mzdy v Asii je nutné navýšit na úroveň stanovenou Asia Floor Wage Alliance (AWFA).¹⁵

3. Prosazování svobody sdružování a kolektivního vyjednávání v celém dodavatelském řetězci.
4. Kompletní transparentnost dodavatelských řetězců a přijetí opatření nutných pro zabezpečení pracovních práv v celém dodavatelském řetězci.
5. Zveřejňování každoroční zprávy o vlivu firemních aktivit na lidská práva, včetně podrobného hlášení o aktivitách náležitě péče v oblasti lidských práv, zavedených opatřeních a efektivitě činností směřujících k odstranění negativních dopadů působení firem, to vše za použití měřitelných ukazatelů.

Co konkrétně zahrnuje požadavek transparentnosti: data poskytovaná firmami musejí umožnit monitorování stavu lidských práv. Jedná se o tyto informace:

1. Dohledatelnost původu v dodavatelském řetězci: místo a země výroby / adresy podniků, zprostředkovatelů, dovozců, značek.
2. Statistika zaměstnanosti: počet zaměstnanců a procentuální zastoupení mužů a žen, průměrná mzda na všech pozicích, průměrná výše měsíčních přesčasů, vyplácené odměny, existence odborů a/nebo kolektivní smlouvy, informace o typech pracovního poměru (vyjádřeno v procentech), veškeré zprávy týkající se inspekcí a auditů, školení zaměstnanců a záznamy o úrazech.
3. Ekonomické informace o provozu: obrát, počet prodaných kusů, procentuální podíl objemu vyrobeného zboží (podle značek), přehled jednotlivých složek ceny výrobku.
4. Informace o produktech: použité chemické látky, získané certifikáty, certifikační orgány.

Údaje musejí být zveřejněné ve formátu dostupném pro všechny zúčastněné strany.

14 Viz http://www.nazemi.cz/sites/default/files/prace_na_vlasku_nazemi2017.pdf.

15 Viz <http://asia.floorwage.org/resources/wage-reports/asia-floor-wage-figures>.

Žádáme italskou vládu, Evropskou unii a další národní vlády, aby:

1. Posílily kontrolu a efektivní uplatňování pracovněprávních předpisů, zvláště v nejhroženějších segmentech produkčních řetězců.
2. Upravily předpisy a zákony týkající se imigrace a pracovních povolení, aby se tak odstranily mechanismy, kvůli nimž jsou migranti nuceni pracovat bez povolení a vystaveni vykořisťování a lidským pracovním podmínkám.
3. Podmínily podporu offshorových aktivit zahraničních společností a zahraniční investice dodržováním lidských a pracovních práv.
4. Nařídily společnostem povinné zveřejňování kompletních seznamů dodavatelů a výrobních závodů a současně jejich následnou aktualizaci alespoň jednou ročně.
5. Nařídily nadnárodním společnostem přijetí plánu náležité péče za účelem identifikace, předcházení, zmírnování a převzetí odpovědnosti za negativní dopady jejich aktivit na lidská a pracovní práva v celém dodavatelském řetězci, jak k tomu v nedávné době došlo ve Francii.¹⁶

16 Viz zákon přijatý ve Francii dne 21. února 2017, „Loi relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre“, http://www.assembleenationale.fr/14/dossiers/devoir_vigilance_entreprises_donneuses_ordre.asp.

Autor a autorka: Francesco Gesualdi (CNMS) a Deborah Lucchetti (FAIR)

Výzkumný tým: Devi Sacchetto (docent sociologie na padovské univerzitě) a jeho spolupracovníci a spolupracovnice: Francesca Alice Vianello, Giulia D'Odorico, Alberto Gubitta, Silvia Segalla
Veronica Redini (profesorka antropologie migrace na univerzitě v Modeně)
Sara Farolfi (nezávislá novinářka)
Bettina Musiolek (koordinátorka ENS a Clean Clothes Campaign pro země východní Evropy)
 a **Miodrag Pantovic** (právník a pracovněprávní expert)

Statistiky: Pietro Guarnieri
Peer review: Daniela Kistler, Jivca Marinova, Stefan GrasgruberKerl, Dominique Muller
Grafika: Yoge Design Sensibile
Překlad: Petra Jurčková
Sazba: Leoš Knotek
Za obsah odpovídá: Obuj se do toho / NaZemi

Vydala organizace NaZemi v roce 2017.

ISBN: 978-80-88150-25-1

**ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ**

„Obuj se do toho“ je název mezinárodní kampaně, která usiluje o zlepšení sociálních a ekologických podmínek v koželužnách, továrnách, dílnách a domácnostech, v nichž probíhá výroba kožené obuvi. Na kampani se podílí 15 evropských a 3 asijské partnerské organizace. Tvůrci kampaně věří, že dělníci a dělnice v celosvětovém obuvnickém dodavatelském řetězci mají právo na důstojnou mzdu a bezpečné pracovní podmínky. Zároveň s tím existuje právo spotřebitelů a spotřebitelek na bezpečné produkty a transparentnost jejich výroby.

Výzkum byl realizován s finanční podporou Evropské unie. Obsah projektu je zcela na odpovědnosti tvůrců a partnerů projektu Change Your Shoes / Obuj se do toho a jako takový nemůže být považován za stanovisko Evropské unie. Projekt byl podpořen z prostředků Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR.